

נפשי שוב

מתוך שיעורי תורת הנפש ע"י הגה"צ ר' יהושע נתן פייפער שליט"א, אבד"ק ברכת מנחם

גליון י"ג

"אחרי רבים"

קשיי הנפש של אלו החיים על פי 'מה יאמרו הבריות'

מדוע אנשים מחפשים 'מלווה' בדרכם?

מצוי לראות כשיוצאים מבית המדרש לאחר התפלה, אדם העומד על פתח הבית מבחין, ומחפש לראות האם יש מי שיוכל להתלוות אליו בדרכו, הוא נגש לאחד ושואלו: 'האם הנך הולך למקום פלוני ונוכל ללכת יחדיו', ואם הלה משיב לו בלאו, הוא אינו מתייאש, וממתין עבור אחרים הבאים לקראתו, ושואלם גם כן לאן מועדות פניהם, בתפלת תקוה שמחוץ חפצו של אחד מהם יהיה קרוב לשלו והוא ימצא 'חברותא' ללכת עמו יחד.

בשם של דרשנים ומגידים שמעתי אומרים הלצה שיש בה הרבה מן האמת: מהו הטעם שאנשים מסרבים ללכת לבדם, וטורחים ומתייגעים רבות למצוא 'מלווה' לדרכם, אף שפרק זמן החיפוש והמציאה עולה לפעמים על משך זמן ההליכה לבד, משום ש'אדם מפחד ללכת עם מי שהוא אינו מכיר', ולפי שרבים אינם מכירים את עצמם, הם מחפשים נואשות אחר חבר קרוב שאותו הם מכירים, כדי שלא ללכת בדרך עם איש זר.

מעשה זה שיש בו מילתא דבדיחותא,

תוכן הענינים:

א. אנשים מפחדים ללכת לבדם, ומחפשים מלווה בדרכם.

ב. הדרך שבה משנים לקטן את ההרגלים.

ג. מציאות של 'קטן הצריך לאמו' כל החיים.

ד. הורדוס המלך העמיד יונים שקראו לפניו שהוא מלך, כיון שלא האמין במלכותו והיה תלוי בדעת אחרים.

ה. הטעם שהמן הרשע רצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רק כי מרדכי לא כרע והשתחוה לו.

ו. ביאור עומק ענין משתה אחשוורוש והכעס על ושת.

טומן בקרבו כאמור - עומק רב ומוסר נוקב, שעליו נייסד את מאמרנו זה, לפיו אחד מהקשיים הגדולים ביותר להגיע לשלוות הנפש בהשקט ובטח, היא שאדם אינו מכיר מי הוא ומה מהותו, מה הם מעלותיו ומגרעותיו, וחי את חייו על פי זה, אלא פועל ועושה את מעשיו רק מצד 'מה יאמרו הבריות'. כלומר, איזה דבר יתן לו כבוד וכן בסביבתו, מבלי

להכיר מה טוב ונכון עבורו, ומה ראוי לעשות בהתאם למצבו.

והמציאות מוכחת כמאה עדים, שמי שהורגל לחיות את חייו על דעת המקום ועל דעת הקהל ולא על פי מה שהוא באמת - אף שהרבה פעמים הדבר אינו עולה בקנה אחד עם הכבוד מצד הבריות, שרוי במצוקת נפש פנימית תמיד, לפי שמעשיו אינם תואמים את מהותו ומעמדו האמיתי ומביאים לו סיפוק והנאה, והוא חי בתוך חייו של חברו וסביבתו שאינם לפי טבעו ודרגתו, והוא דומה לאדם הנכנס לחנות נעליים שמבקש לקנות מנעל שיש לחברו אף על פי שהם גדולים ממידתו רק כי כך יש לכל בני גילו, ואין בו תבונה שהמידה הטובה עבור אחרים אינה טובה עבורו, ואם יתעקש ללכת עם מנעלים גדולים ממידת רגלו, הרי שילך ויפול אפיים ארצה ויחבל, כי לכל אחד יש דרך משלו, והדרך הראויה לחברו אינה טובה עבורו.

'קטן הצריך לאמו' בכל ימות חייו

עיקר הטעם שאדם נוטה לחשוב ולשפוט את אורחותיו מ'מה יאמרו הבריות', נובע מכך, שבגיל הילדות

והנה, שום מלך לא עשה כזאת רק הורדוס, כי על כן הם נקראים 'יוני הרדיסאות', והוא שתול על עומק כוחות הטבעיים, כי הורדוס היה עבד שמרד במלכו והרגו ותפס את השלטון, והיה יודע היטב שבאמת אינו מלך, ושגם אחרים מביטים עליו כעל עבד שמרד ולא כעל מלך וכמבואר בבבא בתרא דף ד' עמוד א, וכדי להשקיט רגש הנוחיות שקינן בלבו, השתדל להתבלט בכל הדרכים להורות שהוא באמת מלך ממש, ולא הסתפק במה שנהג מלוכה ביד רמה בקרב העם, עד שהעמיד עופות שייצקו יומם ולילה 'מלך מלך' - שש עשרה שורות באורך מיל.

(חיי עולם - פרק י' עמוד רעג)

חכמה בגויים תאמין: צ'ארלס הורטון קולי [Charles Horton Cooley] מחכמי אומות שעסק רבות בחקר תכונות האדם והתנהגותו, היטיב להגדיר את צורת ההתנהגות של אלו שלא השכילו עדיין לדרוש ולהכיר את מהותם ועצמותם, במילים ספורות שיש בהן כדי לצמצם את דברינו: 'האדם אינו מה שהוא חושב שהוא, ואף אינו מה שאחרים חושבים עליו שהוא, האדם הוא מה שהוא חושב שאחרים חושבים שהוא'.

המח אינו מפוקח דיו לשפוט לבד כדת מה לעשות, וכל ההכרעות בשכלו הם רק לפי חשיבות הענין אצל חבריו ורעיו הקרובים, אף שפעמים רבות ההיפך הוא הנכון, ומה שמאוס בעיני העולם הוא הרצוי והחשוב, ומה שנחשב ונחשק בעיניהם ממנו יש לנוס ולברוח, ומהלך מחשבה זו ממשיך אצלו גם כשכבר נזרק בו שיבה וזקנה.

ולהבנת הדברים נרחיב מעט, כשמבקשים להרגיל ילד קטן לאכול מאכלים מסוימים - שיהיו ערבים לחכו, מראה לו אימו את המאכל וקוראת אליו בדבד בשמחה והתרגשות, ואומרת לו מילים טובות על 'גבורתו' זו לאכול מאכל חדש, כדי שלא יוציא את הדבר מפיו ויתרגל לאוכלו.

הנה, כשנתבונן בפעולה זו שעושה האם, דעת לנבון נקל שטעם המאכל אינו משתנה ונעשה ערב יותר לחיך הילד מפאת ההתרגשות והעסק שעושים סביבו, אלא שעל ידי זה גורמים לו להסכים לאכול עתה את המאכל שאינו מתוק לו ורע לפי הבנת שכלו, כדי לקבל בתמורת זה 'מנות כבוד' שישבחוהו וימחאו לפניו כף, ודבר זה יקר וחשוב בעיניו אף שבמצמיותו הוא סולד ממאכל זה, ונמצא, שהוא מסכים לבטל את עצמיותו ואהבתו, כדי לקבל אהבה גדולה יותר מאמו.

אלא שמצב זה שאדם הוא כ'קטן הצריך לאמו' וחי את חייו לפי מה שהקהל מריעים סביבו אף על פי שאין עצמיותו כך, נמשכת לפעמים גם בימי הגדלות, שבמקום להתיישר ולראות בכל פעולה וענין מהי דרך האמת הנכונה עבורו, עושה האדם מעשים רק כי הוא סבור שבכך תרום קרנו בכבוד. ולכן, כשמכל סיבה שהיא ה'עולם' - גולם' מפסיק לומר לו מה לעשות או להתייחס למעשיו, הוא מוצא את עצמו כעורער בערבה ואינו יודע אם דרכו נכונה ומה ראוי לעשות, כי כמו שביארנו, מי שאין 'חוט שדרה' ותלוי בדעת אחרים, לא זו בלבד שתמיד בכל

ימי האדם חלוקים לשלשה: בקטנותו - הוא טועה וסבור שכולם חושבים עליו, ומשתדל לרצות את כולם. כשהוא מתגדל ובא לבינה, הוא מגיע לידי החלטה שלא להשגיח יותר על מה ישיחו אודותיו והוא עושה רק מה שטוב עבורו. וכשנעשה גדול יותר, הוא מבין שהאמת היא שמעולם לא היה מי שחשב עליו.

עת ובכל שעה הוא חי בבית האסורים לפי שאינו עושה מה שנוכן עבורו, לעת כזאת שאין איש סביבו, הוא אינו יודע כלל מה לפעול, והוא מוצא את עצמו חדל מעש.

ואדרבה, קטן שהגדיל בשכלו וכבר אינו צריך לאמו ולסביבתו לדעת מה נכון עבורו טבעו ומהותו, אין לו צורך לשמוע כסדר זמירות שירות ותשבחות על מעשיו או שיבטיחו לו בשכר זה מתנות וכדו', לפי שהוא יודע שהאמת איתו ודרך זו מביאה לו עונג ושמחה וסיפוק רב, אף אם הדבר אינו נראה 'מכובד' דיו עבור סביבתו, ואלו הם חייו האמיתיים הנטולים דאגות ופחד ממה יאמרו הבריות. ומה גם שכשבא לידי דעת הוא רואה בבירור שהעולם כולו לא הביטו על בו כלל, וכמאמר העולם שימי האדם חלוקים לשלשה: בקטנותו -

הוא טועה וסבור שכולם חושבים עליו, ומשתדל לרצות את כולם. כשהוא מתגדל ובא לבינה, הוא מגיע לידי החלטה שלא להשגיח יותר על מה ישיחו אודותיו והוא עושה רק מה שטוב עבורו. וכשנעשה גדול יותר, הוא מבין שהאמת היא שמעולם לא היה מי שחשב עליו.

הורדוס ידע בפנימיותו שהוא אינו מלך, ולכן העמיד לבניו יונים שיאמרו עליו שהוא מלך

בעל ה'קהילות יעקב' צ"ל - הסטייפלער, בספרו 'חיי עולם' (פרק י' עמוד רעג) מסמין ליסוד זה ראייה עמוקה, ממה ששנו חז"ל (חולין פ"ב מ"א) ש'יוני הרדיסאות' פטורות משילוח הקן. וביארו שם בגמרא (קלט, ב) שישגן יונים הגדלות בבית הקריות 'יוני הרדיסאות' על שם שהורדוס הרשע גידלן בביתו, כדי שיעמדו לפניו ויאמרו לו 'קירי קירי' - 'אדוני אדוני' ויעידו עליו שהוא מלך, והם הפטורים ממצות שילוח הקן. ומספר רב כהנא: 'לדידי חזיין [אני ראייתי את

1. וכעין שאמר אחד מהצדיקים לשבר את האוזן עד כמה קשה מידת הכבוד וצריך לעמוד על תיקונה, שנינו במשנה (אבות פ"ד מ"א) שהתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. הכבוד היא הקשה מכולם ולכן נשתנה באחרונה, והראיה, שכשאדם יושב לפני אנשים חשובים על שולחן הערוך במיני מטעמים, אף על פי שהמאכל ערב לו והוא תאב לאוכלם, הכבוד העצמי שלו שלא יאמרו עליו שהוא גרגר, גדול מתאווה האוכל, כי היחס לדעת הבריות חשובה בעיני האדם יותר מוטבתו האמיתית במאכל ומשתה.

בני בניהן של אותן יוני הורדוס], וקיימן [והיו עומדות] שיתסר דרי [שש עשרה שורות] בפתי מילא [כשכל שורה רוחבה מיל]. והוה קרא [נאותן היונים היו קר ראות ואומרות] קירי, קירי' [אדוני, אדוני לכבודו של הורדוס]. וממשיך רב כהנא להעיד: 'הוה חד מינייהו דלא הוה קרי [היתה מבין היונים אחת שלא קראה] 'קירי קירי' [כחברותיה]. אמרה לה [חברתה]: סומא [שוטה שאינה רואה את העתיד], אמרי [גם את] קירי קירי [כמונן]. אמרה לה [היונה ששתקה]: סומא, אמרי [את] קירי בירי [אדוני הוא עבד, לפי שהורדוס היה עבד בראשיתו, ואחר כך מרד. מיד באו עבדים שהשתיירו מעבדי הורדוס], אתיוה [את אותה יונה] ושח טוה'.

ולמראה הדברים השאלה כמה וגם ניצבה, דהנה מודעת זאת בכל הארץ הורדוס הרשע היה אחד מהמלכים הגדולים ביותר שמלכו ביהודה ובירושלים, ועל פי חשבון פשוט, מיליוני אנשים היו כפופים למשמעתו, ולשם מה הוא היה צריך יונים שיקרקרו לפניו ללא הרף 'קירי קירי' ויאמרו לו שהוא מלך, וכי הוא לא ידע על כך לבדו, עד שהיה צריך לשמוע זאת מציפור כנף.

אין זה אלא שהורדוס ועבדיו אחריו התהלכו בידיעה עמוקה בלבם, שלדעת חכמי ישראל הוא אינו בר ישראל כלל הראוי למלוכה ודינו כעבד כנעני (קידושין ע, ב), ועל מנת להשקיט אמת זו שידע שהיא נכונה (שם), התחכם

ועל כרחנו להסיק, שהמן הרשע ידע היטב שבמהותו ובמציאותו הוא עבדו של מרדכי (מגילה טו, ב) והספר של כפר קרצום (שם טז, א) ומה שעלה לגדולה הוא רק כי היה רשע שהשעה משחקת לו,

הורדוס והעמיד נגד עיניו רבבות ציפורים שיאמרו ללא הרף 'קירי קירי' - 'מלך מלך' ויודיעו לכל כי הוא מלך בכל הארץ, ודבר זה הצליח להשקיט מעט את הידיעה העמוקה שקיננה בלבו על היותו עבד כנעני במהותו. ולכן כשעמדה ציפור אחת ואמרה 'קירי בירי' והודיעה לכל כיצד כל רבבות היונים אינן יכולות לבטל את האמת שהורדוס הינו עבד אך על פי שכולם צועקים אחרת, לא ידעו עבדי הורדוס מה לעשות בנפשם, ואף על פי שהדברים נאמרו על ידי בריה קטנה שאין ממש בדבריה, ולא היה איש ששמע את הדין ודברים שהיו ביניהם זולתם [שכן היונים דברו על ידי כישוף (גמרא שם)], גבר כעסם עליהם והם הרגו אותה. כי כנתבאר, כשמהות

החיים תלויה ועומדת רק בדעת אחרים, אזי כשיסוד זה מתערער ונופל, אין לאדם עצמיות וכח אמיתי לעמוד בעוז ולהילחם, והוא נופל ויורד עד שמתנהג באכזריות ובקטנוניות על לא דבר.

המן הרשע רצה שיכרעהו לפניו כדי לנוס ולברוח מהמציאות האמיתית שהיה עבד במהותו

בזאת נבין בטוב טעם ודעת, מדוע המן הרשע שפסוקי המגילה מאריכים לספר כיצד גידלו המלך אחשורוש וְשָׂמוּ 'מעל כל השרים אשר איתו' וצוה לכולם לכרוע ולהשתחוות לו ברך (אסתר ג, א-ב) כדי לרוממו ולהאדירו, חרה לו על שיהודי אחד ויחידי אינו כורע לו, עד שאמר בפסקנות: 'וכל זה איננו שווה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך' (שם ה, יג), שתענוג זה שאלפים ורבבות כורעים ומשתחוים לו ומכבדים אותו אינו שווה בעיניו, רק כי מרדכי היהודי לא קם ולא זע ממנו, שהוא פלא עצום כיצד יכול אדם בר דעת לומר ולהרגיש כך.

ועל כרחנו להסיק, שהמן הרשע ידע היטב שבמהותו ובמציאותו הוא עבדו של מרדכי (מגילה טו, ב) והספר של כפר קרצום (שם טז, א) ומה שעלה לגדולה הוא רק כי היה רשע שהשעה משחקת לו, וכדי לדחוק ולדחות מחשבה זו מלבו, פעל אצל אחשורוש שבכל מקום שרגליו ישארו לשם, יעמדו כולם ויעידו עליו

ואספר מעשה

בהמשך אותו היום הגיע קונה חדש לאסוף את הדגים שהזמין, ושאל את בעל הבית: למה לך לכתוב 'טריים', וכי מי הוא הפתי שיבוא לקנות דגים שאינם 'טריים'. קיבל האיש את הדברים ומחק גם את המילה 'טריים'. וכך נותר בכל השלט המפואר רק תיבה אחת ויחידה: 'דגים'.

לימים, עברו בפתח החנות קבוצת אנשים שריח הדגים עלה באפם, והם שאלו את המוכר: 'למה לך לתלות שלט שכתוב עליו 'דגים', הלא כבר ממרחק פרסה מרגישים היטב את ריח העיפוש והסירחון העולה מן החנות'. סבר המוכר וקיבל, והוריד גם את תיבה זו, וכך נותר על פתח החנות שלט ללא אומר ודברים כחוכא ואטלולא לעין כל. עד שלא ארכו הימים והוא סגר את עסק הדגים משום שלא ידעו שהחנות קיימת כלל.

כמו כן נראה מי שאינו מכיר את עצמו ועבודתו, והולך שובב אחר הבריות ללא דעת עצמית, שסופו עגמת נפש וצער, ולא עוד, אלא שנהפך למשל ושנינה בעיני כל רואיו המלעיגים על חולשתו, ויכול להגיע לידי הפסד מרובה וכאב לב שאחריתו מי ישרונה.

מסופר על מוכר דגים, שתלה שלט גדול ומאיר עיניים בפתח חנותו, וכתב עליו באותיות גדולות הנראות למרחוק: 'כאן מוכרים דגים חיים וטריים בכל יום ויום'.

למחרת היום עם שחר, ניגש אליו ידיד לאחר מנין שחרית ושאלו: מדוע כתבת על פתח החנות שהיא פתוחה 'בכל יום ויום', והרי פשוט ומובן שהינך משתכר לפרנסתך בעסק הדגים, ובוודאי שהחנות פתוחה 'בכל יום ויום'. סבר האיש וקיבל, ומחק את המילים 'בכל יום ויום'.

במהלך היום נכנס ובא לחנות אדם שאמר: התבוננתי בשלט שם נכתב שהדגים הם 'חיים וטריים' ונפלאה היא בעיני מה הכריחך לכתוב כך, שכן אם דגים 'חיים', הם, ממילא הם 'טריים'. שמע המוכר ומחק את התיבה 'חיים'.

זמן מה לאחר מכן נכנס ובא אדם נוסף לחנות והעיר: מדוע נצרך לכתוב 'כאן', והרי בודאי שהחנות היא כאן ולא במקום אחר. הסכים המוכר לדבריו והוסיף למחוק גם את המילה 'כאן'.

שהוא משנה למלך וחשוב מאד ויכרעו לפניו בהדרת כבוד עד שכולם יסכימו לכך. ולכן, כשעמד מרדכי היהודי לנגדו והראה לו שהוא יודע היטב מה מהותו הפנימית, והעסק שהוא עושה סביבו אינו אלא כדי לדחוק ממנו את מציאותו האמיתית, חרה לו עד מאד 'ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי וכו' ויבקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש' (אסתר ג, ו), לולי רחמי ה' אשר הניא עצת גוים, ויפר מחשבות ערומים'.

מטרת משה אחשורוש, לשימוע מאחרים שהוא ראוי למלוכה

זהו גם העומק במה שמגילת אסתר מאריכה לגולל ולספר על משה אחשורוש שהראה לעין כל 'את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו' למשך מאה ושמונים יום, מה שלא היה עדיין מעולם כעין זה.

כי גם אחשורוש היה חי בפחד ובידיעה בעומק לבו שהוא אינו ראוי להיות כלל מלך, ובאמיתותו הוא שומר הסוסים של

'הלוואי שהבריות יחשבו עלינו רבות כל כך, כפי שאנו חושבים שהם חושבים עלינו'.

בלשאצר (מגילה יב, ב), וכדי להשקיט זאת, עשה משה שלא היה כדוגמתו מאז, במטרה אחת שכולם יודו ויאמרו לו שהוא ראוי למלוכה ויכירו ב'שבת המלך על כסא מלכותו'.

ומטעם זה, כש'ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים' (אסתר א, יב) בערה חמתו של אחשורוש בו עד שצוה להרגה, וכפי שמפרש הגאון מוילנא זי"ע (שם) שכעסו העיקרי של אחשורוש לא היה זה שמיאנה לבוא אליו, אלא ששלחה ואמרה שבלשאצר אביה היה יכול לשנות יין רב והוא שומר הסוסים שלו משתטה כל כך, שבקשה לרמוז לו שהוא במהותו שומר סוסים למרות שהעולם כולו טועים בו ואומרים

לפניו שהוא מלך. ואחשורוש שהיה תלוי רק ב'מה יאמרו עליו הבריות' איבד ברגע אחד את שיקול דעתו וצוה להורגה, והוציא כרוז משונה 'להיות כל איש שורר בביתו' (שם פסוק כב), לפי שאכן לא היה מלך שיש לו שיקול דעת ורוחב לב כיצד להעניש, אלא שומר סוסים שכולם צועקים לפניו 'מלך מלך' אף שאינו ראוי למלוכה כלל.

היוצא מן האמור למעשה

כשאדם יודע ומשכיל לדעת מה מהותו האמיתית ומה הם כוחותיו, אין לו צורך שישבחו את מעשיו, ואין לו ענין ב'מה יאמרו הבריות', לפי שהוא חש ומרגיש בכל רגע ורגע סיפוק והנאה מדרכו ולבו בטוח בקרבו, אף אם אנשים אחרים מביטים עליו בתמיהה, בודעו כי הוא עושה את המוטל עליו.

זהו גם ההסבר למה שענינו רואות, שאנשים בעלי דעה שחננם ה' בממון, עושים על פי רוב שמחות שאינן מנקרות עינים ומדאיבות נפש, ודווקא אותם שאין הפרנסה מצויה אצלם מפזרים ממון רב כשהשמחה במעונם עבור דברי הבל ורוח שאין בהם ממש שבין לילה היה ובין לילה אבד, כי אותם אנשים שהתברכו ב"ה בעסקיהם, אינם צריכים להוכיח לכל את כבוד עושרם ורוב ממונם, והם שלווים בתוך תוכם ואינם מתפעלים כלל מאורחים שהדבר אינו מוצא חן בעיניהם, לפי שנפשם בריאה בקרבם, ודווקא אותם שפרנסתם בצמצום הם שחוששים ללא הרף מפני הבריות, ומכלים את ממונם בהבל לריק כדי שיאמרו עליהם שהם עשירים, ובסופו של דבר הם מתוודעים לראות, שמעולם לא בקשו לבדוקם ולמדוד את מעשיהם, וכמאמר הפיקה: 'הלוואי שהבריות יחשבו עלינו רבות כל כך, כפי שאנו חושבים שהם חושבים עלינו'. ואדרבה, כפי מה שאדם מכיר את מקומו וטבעו, ועושה את מעשיו כראוי לו, כך הוא מגיע למנוחה שלימה בגוף ונפש.

נקודות העולות
מן המבואר:

חשיבת נפש

דחיקת האדם להכיר את טבעו ומהותו, וצורת התנהגותו בימי חייו כתינוק הצריך לאמו המתפעל ממה יאמרו הבריות.

היודע את טבעו, אינו צריך לשימוע מה אומרים עליו, כי הוא בטוח ורגוע במעשיו.

הורדוס העמיד לפניו יונים שיאמרו עליו ללא הרף שהוא ראוי למלוכה, כי ידע שלאמיתו של דבר הוא עבד כנעני.

כעסו של המן על מרדכי שלא ברע והשתחוה לו, היה זה שמרדכי הוכיחו שגם אם כולם משתחווים לו, עדיין במהותו הוא עבד ואין לו שייכות למלוכה.

הטעם שאחשורוש כעס כל כך על ושתי שלא קיימה את דבריו, עד שצוה להרגה ללא שיקול דעת נכון.

לקבלת הגליון והשיעורים, להערות והנצחות נא לפנות לכתובת מייל
office@nafshyyeshoveiv.org
קו השיעורים 718-400-7566 בארץ ישראל: 077-850-9310

